

VAGYONKEZELÉSI KONCEPCIÓ

HORTOBÁGYI NEMZETI PARK
IGAZGATÓSÁG

2007.

1. HELYZETELEMZÉS

1.1. Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság működési területe

A Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság három észak-kelet magyarországi megye területén működik (Szabolcs-Szatmár-Bereg, Jász-Nagykun-Szolnok és Hajdú-Bihar – ez gyakorlatilag megegyezik az Észak-Alföld EU-régióval), összterülete közel 1.5 millió hektár, ezáltal a legnagyobb a nemzeti park igazgatóságok közül. A működési területen egy nemzeti park (NP), négy tájvédelmi körzet (TK) és húsz természetvédelmi terület (TT), továbbá 295 "ex lege" védett láp és szikes tó (összterületük 11.792 hektár), 438 kunhalom és 19 földvár található. A Hortobágyi Nemzeti Park területe időközben 51.000 hektárról 82.000 hektárra bővült, így az Igazgatóság természetvédelmi kezelésében lévő területeinek kiterjedése eléri a 155.000 hektárt. A HNP egykori törzsterülete az UNESCO Ember és Bioszféra programja keretében kihirdetett Bioszféra Rezervátum, illetve 23 ezer hektárja a nemzetközi jelentőségű vadzajok jegyzékébe felvett Ramsari terület lett. 1999. december 1-én a nemzeti park közel 75 ezer hektárnyi területe vált a Világörökség részévé.

A máig fennmaradt természeti értékek tekintetében hazánk egyik nemzetközi szempontból is kiemelkedő vidéke. Több mint húszra tehető azon fajok száma, amelyek Magyarországon kizárólag a Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság működési területén fordulnak elő. Ezenkívül olyan unikális társulások, illetve élőhelyek találhatók itt, mint a sziki-, és homoki erdőssztyepp reliktumok; átmeneti-, úszó-, és nyírlápok. Ezeknek a fajoknak és védett objektumoknak az előfordulása általában kis és szétszabdalt területegységekhez köthető. Az igazgatóság kiemelt feladata magának a Hortobágyi Nemzeti Parknak a működtetése. Sajátossága az igazgatóságnak, hogy a földrajzilag egymástól nagy távolságokra lévő, eltérő beavatkozásokat igénylő területek megőrzése, természetvédelmi kezelése, jelentős többlet erőforrásokat kíván.

1.2 Védett területek, természeti értékek

Védett területek a Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság. működési területén

	<i>Védett</i>		<i>Ebből fokozottan védett (ha)</i>	<i>Védelemre tervezett</i>	
	<i>Száma (db)</i>	<i>Kiterjedése (ha)</i>		<i>Száma (db)</i>	<i>Kiterjedés (ha)</i>
Nemzeti Park	1	82 026	0	1	23450
Tájvédelmi Körzet	4	53 779	4 231	5	10 873
Természetvédelmi Terület	20	7 196	0	3	171
Ex lege védett láp	201	6 492	0		
Ex lege védett szikes tó	94	5 300	0		
Összesen	320	155 253	4 231	9	35 747
Ramsari terület	1	23 121		1	16 411
Bioszféra Rezervátum	1	54 500		0	0
Világörökség	1	80 534		0	0
NATURA 2000 KMT*	6	291 180			
NATURA 2000 KTT*	120	262 037			

1.3 A természeti értékek állapota és a természetvédelem célkitűzései, feladatok természetvédelmi tájegységenként

1.3.1. Hortobágy-Nagykunság Természetvédelmi Tájegység

Jelen tájegység magában foglalja a Hortobágyi Nemzeti Parkot, illetve a Hortobágy különleges madárvédelmi (SPA)-területet is. Itt található Európa legnagyobb összefüggő szikes pusztája. Kiemelten fontos élőhelyei a szikes erdeirét (*Peucedano-Asteretum punctati*) és a kígyófarkfű-vékony útifű társulás (*Pholiuro-Plantaginaetum*), illetve kiemelendő még a hernyópázsitos (*Agrostio-Beckmanniaetum*) és a harmatkásás szikirét (*Glycerietum poiformis*). Legfontosabb fajai a vidra (*Lutra lutra*), a pusztai görény (*Mustela eversmanni*), az ürge (*Citellus citellus*), a túzok (*Otis tarda*), csíkosfejű nádiposzáta (*Acrocephalus paludicola*), kerecsensólyom (*Falco cherrug*), kék vércse (*Falco vespertinus*), vörös vércse (*Falco tinnunculus*), cigányréce (*Aythya nyroca*), kis lilik (*Anser erythropus*), kis kárókatona (*Phalacrocorax pygmaeus*), kanalasgém (*Platalea leucorodia*), daru (*Grus grus*), nagy sziki bagolylepke (*Gortyna borellii lunata*), nagy tűzlepke (*Lycaena dispar*) és farkasalmalepke (*Zerynthia polyxena*), illetve a magyar zergevirág (*Doronicum hungaricum*), korcs nőzirom (*Iris spuria*), erdélyi útifű (*Plantago schwarzenbergiana*), szikárszik (*Petrosimonia triandra*), henye vasfű (*Verbena supina*), henye kunkor (*Heliotropium supinum*), kisfészkes aszat (*Cirsium brachycephalum*), macskahere (*Phlomis tuberosa*) és a tündérfátyol (*Nymphoides peltata*)

A védett természeti területeken az élőhelyek állapota jó, illetve javuló, ugyanis a tájrehabilitációs Life program eredményeképpen több ezer hektáros szikes pusztát nyerte vissza eredeti képét, ami együtt járt a vizes élőhelyek természetes működésének helyreállításával. Az invazív növényfajokhoz köthető élőhely-degradáció csak a Tisza árterületein jellemző, a nemzeti parkban egyelőre nincs ilyen jellegű, jelentős probléma. A nem védett területeken a megmaradt természetes, vagy természetközeli állapotú élőhelyek megőrzése jóval nehezebb feladat. Itt a védetté nyilvánítás, illetve a jövőbeli agrártámogatási rendszerek segítségével, a gazdálkodók közreműködésével lehet a természetvédelmi célokat megvalósítani.

Feladatok:

- a legfajszúlyosabb célkitűzés az említett tájrehabilitációs program megvalósítása, mely Máta-pusztán folytatódik tovább, valamint elkezdődik az Ágota-pusztai maradék csatornarendszerek rehabilitációja is,
- fontos feladat a hagyományos legeltető állattartás fenntartásával a tájra jellemző gazdálkodási forma és az ezzel együtt járó területkezelés biztosítása,
- elkezdődött Pentezugban a tájidegen fasorok eltüntetésére, ami a tájkép javítása mellett a tűzokos élőhelyeken a fészekrakást veszélyeztető dolmányos varjú fészkelőhelyeit szünteti meg,
- mocsarak vízellátásának biztosítása,
- kaszálási korlátozások a földön fészkelő fajok védelme érdekében,
- nádvágási korlátozások gémtelpek körzetében.

1.3.2. Hajdúság-Dél-Nyírség Természetvédelmi Tájegység

Védett természeti területeken a természeti értékek állapota kielégítő. A tájegység jó néhány nemzetközi viszonylatban is kiemelt botanikai értékkel rendelkezik. Itt található a magyar kökörcsin (*Pulsatilla pratensis subsp. hungarica*) világállományának túlnyomó része (a maradék Bátorligeten van). Minden bizonnyal itt él a magyar nőzirom (*Iris aphylla subsp.*

hungarica) legnagyobb hazai állománya, az egyhajúvirág (*Bulbocodium vernum*) második legnagyobb hazai állománya. A maradék lápok olyan hideg időszaki reliktumok szétszórt állományait rejtik, mint a zergebogylár (*Trollius europaeus*), szibériai nőszirm (*Iris sibirica*), fehér zászpa (*Veratrum album*), vagy a hazánkban csak a Nyírségben előforduló réti angyalgyökér (*Angelica palustris*). A szürke veronika (*Veronica pallens*) 4 ismert hazai előfordulásából 3 is itt található. Egyes védett növényfajok esetében, - mint a réti angyalgyökér - állomány növekedést, vagy a korábbi állomány helyreállítását sikerült elérni, míg más fajok az ökológiai faktorok időbeli változását követve egy természetes hullámzást mutatnak (pl. pompás kosbor).

A terület madárvilága változatos. A déli szikeseken fészkel a gólyatöcs (*Himantopus himantopus*), és 5-6 fajú vegyes gémtelep is van. Az erdőkben néhány párban fészkel a fekete gólya (*Ciconia ciconia*), a nedves réteken jellemző a haris (*Crex crex*) megjelenése, a homokfalakat pedig a gyurgyalagok (*Merops apiaster*) kolóniái népesítik be. Nem régen telepedett meg az első pár kerecsensólyom (*Falco cherrug*).

Az ízeltlábúak között is számos kiemelkedő fajt találunk. Egyre szaporodnak a magyar futrinka (*Carabus hungaricus*) megismert állományai, és az utóbbi időben fedezték fel a keleti lábipagolylepke (*Arytrura musculus*) több állományát is.

Sajnos a legtöbb jellemző élőhelyen megmutatkoznak degradációs folyamatok, melyek főleg a hazánkban nem őshonos, agresszíven terjedő növényfajokhoz köthetők. Ezek ellen a rendelkezésünkre álló eszközökkel igyekszünk felvenni a harcot.

A nem védett területeken található értékek kézenfekvően sokkal veszélyeztetettebb helyzetben vannak. Fokozottan védett fajok is előfordulnak apró élőhelyi foltokon, intenzívebben hasznosított területekbe zárva. Az ilyen, a laikus szemével „elhanyagoltnak” ítélt ritka és értékes életközösségek „rendbetételének”, intenzívebb hasznosításának igénye gyakori veszélyforrás. A magyar nőszirm helyi állományainak túlnyomó része pl. a tájvédelmi körzeten kívül található (bár egy jelentős mennyiség Natura 2000 területen). Szintén veszélyeztetett a főként nem védett akácokban élő tarka sáfrány (*Crocus reticulatus*), de hasonló élőhelyeken vannak kisebb egyhajúvirág állományok is. Jellemző probléma a pompás kosborok (*Orchis laxiflora subsp. elegans*) veszélyeztetettsége a nem védett mocsárréteken a gyepek más célú hasznosításának igénye miatt.

Feladatok:

- a terület természetes és természetközeli erdeinek fenntartása, állapotának helyreállítása, felújítása, az erdők szukcessziós, regenerációs folyamatainak fenntartása és elősegítése, természetes élőviláguk megőrzése, helyreállítása,
- a tájidegen és nem őshonos fafajú erdők természetközeli alakítása, a monokultúrák felszámolása,
- a természetes és természetközeli állapotú vizes élőhelyek és élőviláguk sokféleségének megőrzése, a területek vízháztartásának javítása, a lápok, szikes tavak vízviszonyainak rekonstruálása, mesterséges kiszáritásuk megakadályozása,
- a gyepek megőrzése, biológiai sokféleségének fenntartása, növelése, átalakításának megakadályozása, a degradált gyepek helyreállítása,
- a jellegzetes mozaikos erdőpusztai tájkép megőrzése,
- a védett természeti értékek állományainak megőrzése, növelése, (pl. kerecsen műfészkek kihelyezése, harisos gyepek kaszálásának megakadályozása, kései meggy irtás magyar nőszirm élőhelyeken, cserjeirtás réti angyalgyökér élőhelyeken, stb.)
- invazív növényfajok állományának visszaszorítása.

1.3.3. Bihari-sík Természetvédelmi Tájegység

A terület jelentősége nemzetközi viszonylatban is kiemelkedő elsősorban állattani értékei tekintetében az itt élő túzok (*Otis tarda*) és kék vércse (*Falco vespertinus*) állomány miatt. A

fenti jellemzők mondhatók el a védett terület értékeinek országos jelentőségét illetően is. Kiemelkedő jelentőségű a területen a lári póc (*Umbra krameri*), nagy goda (*Limosa limosa*), szalakóta (*Coracias garrulus*), kerecsensólyom (*Falco cherrug*), régi fülesbagoly (*Asio flammeus*), kis örgébics (*Lanius minor*), ürge (*Citellus citellus*), vidra (*Lutra lutra*) és nagy patkósorrú denevér (*Rhinolophus ferrumequinum*) jelenléte. A tájvédelmi körzet területén igen fontos a tájképi értékek védelme is. A tájvédelmi körzet területén több ezer hektáros összefüggő puszták találhatók melyek tájképileg a Hortobágyra hasonlítanak. Elkezdődött egy mintaterületen (Ásványpuszta) a tűzokkíméleti terület kialakítása. A védett természeti területeken az élőhelyek állapota jó. Egyes helyeken (Andaháza, Palocsa, Ásványpuszta) az elmúlt években (jelentős vizes élőhely-rehabilitáció történt, illetve az extenzív legeltetés visszaállítására is sor került). Az invazív növényfajokhoz köthető élőhely-degradáció jelenleg nem számottevő területen jelentkezik. Ezek is elsősorban olyan helyeken figyelhetők meg, ahol régebben felhagytak a legeltetéssel és csak az elmúlt években jelentek meg ismét legelő jószágok a területen.

Feladatok:

- a tájvédelmi körzetre jellemző élőhelyeken a társulások és az egyes védett fajok fennmaradásához szükséges viszonyokat fenn kell tartani,
- tűzokvédelem: kéméleti területek kialakítása, repcevetés támogatása,
- vizes élőhely rekonstrukciók megvalósítása (Körmösdpusztai-víztározó; Zsáka, Sós-tó; Berettyóújfalu, Palocsa, Andaháza, Sziget),
- a gyenge minőségű szántók visszagyepesítése, kb. 80 ha
- gémeskutak és hodályok helyreállítása,
- hagyományos legeltető állattartás elterjesztése, minta területek segítségével,
- a természetes és természet közeli állapotú vizes élőhelyek és élőviláguk sokféleségének megőrzése, a területek vízháztartásának javítása, a lápok, szikes tavak vízviszonyainak rekonstruálása, mesterséges kiszáritásuk megakadályozása,
- a gyepek megőrzése, biológiai sokféleségének fenntartása, növelése, átalakításának megakadályozása, a degradált gyepek helyreállítása,
- a fent említett (lári póc, tűzok, kék vércse, nagy goda, szalakóta, kerecsensólyom, régi fülesbagoly, stb.) védett természeti értékek állományainak megőrzése, növelése
- invazív növényfajok állományának visszaszorítása.

1.3.4. Nyírség-Szatmár-Bereg Természetvédelmi Tájegység

A Szatmári-síkság és a Beregi Tiszahát a Tisza, a Szamos és az országhatár által körbezárt terület, melynek felszínét a Kárpátokból lefutó folyók hordaléka tette egyenletesen simává. Ezen a sík felszínén alakult ki az a főleg erdő jellemezte természetes növénytakaró, ahol az uralkodó **gyertyános-tölgyeseket, liget- és láperdők, fűzlápok, láprétek és tőzegmohás lápok** tették változatossá. A hajdani növénytársulásból napjainkra a nagy kiterjedésű erdőirtások, vízlecsapolások ellenére is maradt annyi, ami a vidék arculatát összetéveszthetetlenül meghatározza. A botanikai értékek közül legfontosabbak a beregi lápok társulásai (**Boreális dagadólápok- *Sphagnion medii*, *Oligotróf átmeneti lápok- *Caricion lasiocarpae*, *Gyapjasmagvú sásos tőzegmohás láprét* (*Carici lasiocarpae-Sphagnetum*), ill. a hozzájuk kapcsolódó ritka, védett fajok (*tőzegeper* (*Potentilla palustris*), *tőzegáfonya* (*Oxycoccus quadripetalus*), *vidrafű* (*Menyanthes trifoliata*), *tőzegmoha* (*Sphagnum sp.*), stb.). Mindezek mellett említést érdemel még közel száz további védett növényfaj, melyek közül említhető a *kockás liliom* (*Fritillaria meleagris*), vagy a *kárpáti sáfrány* (*Crocus heuffelianus*). A zoológiai értékek közül kiemelkedő a gerinctelen fauna néhány fontos csoportja a szárazföldi csigák, a futóbogarak és a lepkék (Pl: *bánáti csiga*, (*Chilostoma banaticum*), *erdélyi futrinka* (*Carabus hampei ormayi*), *nagy sziki bagoly****

(*Gortyna borelii lunata*) A térség legjelentősebb zoológiai értékét az ezekben a csoportokban fellelhető kárpáti és dacikus fajok /erdélyi virágszöcske (*Leptophyes discoidalis*), erdélyi tarsza (*Isophya stysi*), erdélyi kurtaszárnyúszöcske (*Pholidoptera transsylvanica*), piroslábú hegyisáska (*Odontopodisma rubripes*)/ adják, amelyek egy része országosan unikális, sőt kárpát-medencei vonatkozásban is kiemelkedően értékes. Nemzetközi jelentőségű a Tisza kérész állománya, melyek közül legismertebb a tiszavirág (*Palingenia longicauda*). A terület gerinces faunájánaknak is van néhány sajátos, kiemelkedő értékű eleme, közülük legjelentősebbek a haris (*Crex crex*), a fekete gólya (*Ciconia nigra*), a szalakóta (*Coracias garrulus*), a hamvas rétihéja (*Circus pygargus*), a régi fülesbagoly (*Asio flammeus*), a csonkafülű denevér (*Myotis emarginatus*), és a vidra (*Lutra lutra*). Fontos tájképi értéket képviselnek a hagyományos legeltető állattartás emlékeit hordozó fás legelők. A genetikai értékmegőrzés szempontjából mindenekelőtt a hullámtéri területek spontán ártéri (-történelmi) gyümölcsöseit kell megemlíteni.

Feladatok:

- engedély nélküli művelési ág változtatások megakadályozása,
- védett területeken vadriasztó lánc használatának és a természetbarát ún. kiszorító kaszálási mód alkalmazásának elterjesztése,
- a gyepek cserjésedését és erdősülését meg kell akadályozni, az inváziós fajokat (gyalogakác, amerikai kőris stb.) vissza kell szorítani,
- természeti érték előfordulása esetén legeltetéssel vagy (nyár végi) kaszálással kell fenntartani a gyepek állapotát, (pl. sziki kocsordos gyepeknél késő nyári kaszálással, vagy legeltetéssel kell megővni a fejlődő nagy szikibagoly lepke lárvákat, kiszáradó láp- és mocsárréteken a hangyaboglárka lepkék védelme érdekében és az élőhely megőrzése miatt nyár végi kaszálás alkalmazható),
- a gyepek művelési ága, - botanikai értékelés után- csak erdő irányába változtatható,
- a harisos gyepek esetében, évenkénti felmérés eredményeként és függvényében, július 31. utánra kell korlátozni a gépi kaszálásokat,
- fasorok, erdőfoltok védelme,
- őshonos fafaj összetételű, többszintes, fajgazdag, változatos korösszetételű természetszerű erdők kialakítása és minél korosabb állományok fenntartása (a vágásérettség kitolása),
- lápok, mocsarak, láp- és mocsárrétek, holtágak és holtmedrek, láp- és ligeterdők vízellátottságát meg kell őrizni,
- az agresszív fafajok (pl. a lápokon a nyír, a rekettye fűz, máshol a gyalogakác, akác, amerikai kőris) visszaszorítása gépi illetve kézi irtással, esetlegesen Medallon-os vegyszeres kezeléssel.
- A fás legelők legeltetéses hasznosításának elősegítése, a kiszáradt, kidőlt fák pótlása,
- a Nemzeti Vidékfejlesztési Terv Érzékeny Természeti Területek programját Szatmár-Bereg teljes területén elérhetővé tenni, ami biztosítaná a természeti értékek hosszú távú fenntartását.

1.3.5 Közép-Tiszai Tájvédelmi Körzet

A Tisza Kisköre és Tiszaug közötti hullámterén 1978-ban létrehozott Közép-Tiszai Tájvédelmi Körzet 8428 hektáron őrzi a szabályozások után, mintegy száz év alatt kialakult másodlagos tájat. Ezen belül a pélyi madárrezervátum, az Óballai- és a Vezsenyi Természetvédelmi Terület, majd a Tiszaakécskei Partifecske Telep fokozottan védett.

A területen fűz-nyár ligeterdők és az általuk körülölelt **hullámtéri rétek** váltakoznak. A holtágak nemcsak a folyó hajdani kanyargásait mutatják, hanem a régi letűnt hatalmas

mocsárvilág utolsó tanúi. Laposok, feltöltődött fattyúágak **mocsárrétjeinek** tavasszal gyorsan felmelegedő sekély vizei a békák szaporodóhelyei. A tájvédelmi körzetben élő nagyszámú védett és fokozottan védett növény- és állatfaj közül feltétlen említésre méltó a nyári tőzike (*Leucojum aestivum*), a tiszaparti margitvirág (*Leuceanthemella serotina*) hatalmas virágtömege. Nyár elején megkapó látvány a tiszavirág (*Palingenia longicauda*) rajzása. Fokozottan védett madaraink közül fészkel itt a fekete gólya (*Ciconia nigra*), a rétisas (*Heliaeetus albicilla*), valamint a barna kánya (*Milvus migrans*). Az emlősök közül a vizek környékén szórványosan előfordul a vidra (*Lutra lutra*), míg a vadmacska (*Felis silvestris*), a denevérek számos védett faja általánosan elterjedtnek mondható.

A tájvédelmi körzet mellett kiemelkedőek a jászszági Natura 2000-es területek, valamint a Tiszazugi ex lege szikes tavak.

A Jászszág területe mozaikos mezőgazdasági terület, kisebb-nagyobb kiterjedésű gyepekkel és erdőkkel. Legfontosabb természeti értékei a tavaszi hérics (*Adonis vernalis*), fátyolos nőszirm (*Iris spuria*). Fokozottan védett madárfajok közül országosan is jelentős a parlagi sas (*Aquila heliaca*), a kerecsensólyom (*Falco cherrug*), kék vércse (*Falco vespertinus*) és szalakóta (*Coracias garrulus*).

A Tiszazugi szikes tavak legfőbb természeti értéke a telepesen költő nagy kócsag (*Egretta alba*).

Feladatok:

- művelési ág változtatások, gyepek feltörésének megakadályozása,
- fasorok, erdőfoltok védelme,
- őshonos fafaj összetételű, többszintes, fajgazdag, változatos korösszetételű természet szerű erdők kialakítása és minél korosabb állományok fenntartása (a vágásérettség kitolása) lápok, mocsarak, holtágak és holtmedrek vízellátottságát meg kell őrizni,
- az agresszív fafajok (gyalogakác, akác) visszaszorítása,
- a hullámtéri réteken legeltetéssel vagy (nyár végi) kaszálással fenn kell tartani a gyepek állapotát.

Védett és védelemre tervezett területek a Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság működési területén

Sor-szám	A védett vagy védelemre tervezett terület neve	A tervezési terület nagysága (ha)
1	Hortobágyi Nemzeti Park	82026
2	Bihari-sík TK	17288
3	Hajdúsági TK	7423
4	Közép-Tiszai TK	8428
5	Közép-Tiszai TK (leendő)	11127
6	Szatmár-Beregi TK	22388
7	Szatmár-Beregi TK (leendő)	26482
8	Fényi erdő TT (leendő)	56
9.	Vállaj TT(leendő)	18
10	Bátorliget TT(leendő)	366
11	Alsó-Zagyva TT (leendő)	667
12	Borsóhalmi TT	1314
13	Pap erdő TT	5
14	Zagyvamenti TT	97
11	Baktalórántházi-erdő TT	341
12	Bátorligeti-legelő TT	23
13	Bátorligeti-ösláp TT	53
14	Bihari-legelő TT	770
15	Cégénydányádi kastélypark TT	13
16	Debreceni Nagyerdő TT	1093
17	Fényi-erdő TT	297
18	Hajdúbagosi Földikutya-Rezervátum TT	263
19	Hencidai csere-erdő TT	106
20	Kaszonyi-hegy TT	206
21	Kállósemjéni Mohos TT	100
22	Kecskeri-puszta TT	1371
23	Tiszadobi-ártér TT	1074
24	Tiszadorogmai Göbe-erdő TT	172
25	Tiszaigari arborétum TT	19
26	Tiszakürti arborétum TT	59
27	Tiszatelek-Tiszaberceli Hullámtér TT	1263
28	Tiszavasvári Fehér-szik TT	165
29	Vaja-tó TT	133
30	Zádor-híd TT	80
31	ex lege területek	10182

2. VAGYONGAZDÁLKODÁSI ADOTTSÁGOK ÉS ESZKÖZRENDSZER

2.1. Birtokviszonyok

A védettségi szint helyreállítását szolgáló jogi szabályozás és a különböző pályázati forrásokból finanszírozott termőföld vásárlások eredményeként, 2007-re az alábbi állapot alakult ki a Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatósága vagyongazdálkodásában lévő állami tulajdonú földterületein.

Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság saját vagyongazdálkodású területei

Művelési ág	Saját vagyongazdálkodású területek (ha)	Tulajdonosi jogok gyakorlójaként kezelt (ha)	Összterület (ha)	Saját használatban		Haszonbérbe adva	
				ha	%	ha	%
Szántó	9 500	4	9 504	1 760	19	7 743	81
Gyep	66 472	1 022	67 494	4 525	7	62 969	93
Kert	1	0	1	1	100	0	0
Szőlő	1	0	1	1	100	0	0
Gyümölcsös	3	0	3	3	100	0	0
Nádas	1 494	1	1 495	488	33	1 007	67
Halastó	1 560	0	1 560	97	6	1 464	94
Erdő	4 541	108	4 649	4 649	100	0	0
Kivett	11 038	48	11 086	5 806	52	5 280	48
Összesen	94 610	1 183	95 794	17 330	18	78 463	82

A Magyar Állam tulajdonában és a HNPI vagyongazdálkodásában jelenleg 94.610 hektár van, ezen kívül még 1.183 hektáron az Igazgatóság gyakorolja a tulajdonosi jogokat. A KIOP és LIFE programok keretében folyó földvásárlások, kisajátítások és az ÁPV Rt-től történő átvételek kapcsán 2008-ra az Igazgatóság saját vagyongazdálkodásában lévő területeinek nagysága meg fogja közelíteni a 98.000 hektárt.

Az utóbbi évtized természetvédelmi politikájában a védett területek minél nagyobb arányú saját vagyongazdálkodásba vonása volt a fő cél. A napi szintű természetvédelmi munka hatékonyságát nagymértékben javítja az a tény, hogy vagyongazdálkodóként eredményesebben lehet érvényesíteni elvárásainkat, mint hatóságként.

2.2. Hasznosítás eszköze

Tekintettel a Hortobágyi Nemzeti Park kiterjedésére a saját vagyongazdálkodásában lévő területeken kétféleképpen biztosítjuk a természetvédelmi érdekek érvényre jutását:

1. Saját kezelésben tartva
2. Haszonbérbe adással

2.2.1. Saját kezelés

A Hortobágyi Nemzeti Park területén saját kezelésben (ide sorolva a Hortobágyi Természetvédelmi és Génmegőrző Kht. és a Hortobágyi Halgazdaság Zrt. használatában lévő területeket is) mintegy 30.000 hektárt kívánunk tartani. Ezek a területek elhelyezkedésük,

vagy kezelésük speciális módja miatt klasszikus haszonbérlet útján nem hasznosíthatóak. Ide értjük a nemzeti park „A”, natúr zónájába tartozó területeket, az ezeket közvetlenül határoló puffer-zónát, és a hortobágyi halastó rendszereket, ahol a természeti értékek olyan mennyiségben és rendszerességgel lelhetők fel, hogy azok a nemzeti park szempontjából stratégiai jelentőségűek. Az a vagyon, amely a KvVM tulajdonában lévő cégeken keresztül a természetvédelem kezében van, lehetőséget ad a dinamikusan zajló természeti folyamatok hatékony követésére úgy, hogy az egyéb (piaci, agrártámogatási lehetőségek változása stb.) rendszerek működésének káros hatásait jelentősen mérsékelje.

Az Igazgatóság saját kezelésben tartott területei után jogosult a különböző hazai és uniós támogatások felvételére, amely fedezetet nyújt egyéb, költségvetésből már nem támogatható alapfeladataink ellátására. A támogatási rendszerek szabályozásában érezhető változások (pl. KAT!) a kieső források miatt a Nemzeti Park Igazgatóság működését destabilizálhatják.

2.2.1.1. Szántóföldi-, és gyepgazdálkodás

Jelenleg Igazgatóságunk 270 hektár szántó, illetve 3 070 hektár gyep művelési ágú területet tart saját hasznosításban, amelyek elsősorban speciális művelésű vadföldek, illetve bérbeadás útján nem hasznosítható, különleges természeti értékeket hordozó gyepterületek. Az új típusú nemzeti parki működés kapcsán újabb területeket kívánunk saját hasznosításba vonni, elsősorban a speciális kezelést igénylő, valamint turisztikailag hasznosított területek közül. Ezek közé tartozik az úgynevezett Pentezug-projekt és Malomházi vadaspark területei, melyek nagyságrendje 2.600 hektár. A Honvédelmi Minisztériumtól 2003. decemberében átvett bombázó lőtér mintegy 1.000 hektárnyi területét (a célzónát) az eddigi szakértői vizsgálatok alapján, örök időkre ki kell vonni a művelésből, így ennek saját hasznosításban tartása is több mint célszerűnek tűnik. A fennmaradó mintegy 6.000 hektárnyi területet a továbbiakban részben a Hortobágyi Kht-nak természetvédelmi fenntartási megállapodás keretein belül, részben haszonbérbe adás útján kívánjuk kezelni. Amennyiben az agrár-környezetgazdálkodási célprogram újabb fejezetei nyílnak meg, újabb jelentősebb, kb. 2-3.000 hektár mocsár, nádas, stb. terület kerülhet be a támogatott kategóriába.

2.2.1.2. Erdőgazdálkodás

Erdészeti kezelésünk alapvető célja a védett területeken őshonos fajokkal történő gazdálkodás, cserefelújítás. Az Igazgatóság több mint 4.400 hektáron vagyongazdálkodó. Ebből a területből 350 hektáron van folyamatban erdőtelepítés és erdőfelújítás, ezek azok a munkálatok, amelyek a tényleges ráfordítások tetemes részét kiteszik. Ez a 350 hektár terület 6 megyében szétszórva helyezkedik el.

A folyamatban lévő telepítési, ápolási, fahasználati munkákat továbbra is vállalkozókkal kívánjuk végeztetni, a beadott árajánlatok és egy évre kötött szerződések alapján .

2003-ban döntő részben a Közép-Tiszai Tájvédelmi Körzet területén felszámolt, vagy felszámolás alatt lévő TSz-ek földalapba nem sorolt védett, vagy védelemre tervezett területeivel bővült az erdészeti kezelésünkben lévő terület, amely mintegy 1.600 hektár, végig a Tisza vonalán Csongrádig, így az Igazgatóság több mint 6.000 hektár erdészeti kezelését végzi. 2007-ben várhatóan átkerülnek a HNP Ig. kezelésébe a jelenleg még Állami Erdészeti Zrt-k (Északerdő Zrt, Nyírerdő Zrt) kezelésében, a HNP törzsterületén lévő erdők.

Középtávú terveink között szerepel a törzsterület tájképi formálása erdészeti vonatkozásban. Ez a déli pusztarészek fátlan pusztává alakítását, az északi részeken pedig a ligetes erdőssztyepp jelleg fenntartását jelenti. Ebből kifolyóan az érintett, kivonásra kerülő erdő területek pótlásáról cserefelújításokkal kell gondoskodni.

2.2.1.3. Állattenyésztés

Ellentmondásosnak tűnik, hogy a HNP Igazgatóság miért tart fenn önmaga állatállományokat, amikor erre a célra rendelkezésre állna a Hortobágyi Kht. szervezete. A magyarázat a következő.

1. A HNP Igazgatóság rendelkezik olyan állatállományokkal, amelyek nem tartoznak a hagyományos mezőgazdasági haszonállatok körébe. Ezek egyrészt a természetvédelmi kezelés részesei, egyébként nemzetközi egyezmények alapján védelem alatt álló fajok (Przewalski vadló, kulán). Fentiek miatt szükségesnek tartottuk a Pentezug-projekt keretein belül beszerzett un. Heck-marhák nemzeti parki tulajdonba vételét.

2. A Máta Ménes megvásárlásával jelentős létszámú sportló (mintegy 90 példány) került a HNP Igazgatósághoz, amelyek a mai napig is a HNP Igazgatóság könyveiben szerepelnek, bár a Kht. tartja azokat. Ezt az állományt értékesíteni kívánjuk a Kht-nak, egyrészt szakmai indokok miatt (nincs részük a természetvédelmi kezelésben), másrészt az egységes vagyongazdálkodás (állattartás) koncepciójához igazodva.

3. Szintén ingatlanvásárlással egybekötve (árkapcsolással) került tulajdonunkba egy jelentősebb létszámú racka állomány, amely fennmaradását génmegőrzési-, és idegenforgalmi célok is indokolják. Terveink szerint ezt az állományt tovább már nem fejlesztjük, hanem a Kht. racka tenyésztéséhez igazodva a kisebb létszámú fekete racka génmegőrzésében kívánjuk hasznosítani.

4. A HNP Igazgatóság kezelésében lévő egyéb védett területeken (Hajdúsági TK, Bihari-sík TK) területkezelési céllal tartunk kis létszámú szürkemarha, illetve bivaly állományt.

A HNP Igazgatóság állattenyésztési stratégiáját az alábbiak szerint képzeljük el.

Saját állatállományt csak meghatározott esetekben, kifejezetten természetvédelmi, kutatási, vagy turisztikai célból, esetleg elnyert pályázatokhoz kapcsolódó kötelezettségvállalásként kívánunk fenntartani. Az általunk stratégiainak tartott területek természetvédelmi kezeléséhez szükséges legelőállat létszám biztosítását hosszútávon is a Hortobágyi Kht-nak kell megoldania, természetvédelmi fenntartási megállapodás keretein belül. Ugyancsak a Kht-nak kell végeznie az őshonos fajták génmegőrzési tevékenységét is. Megítélésünk szerint az elmúlt években a Kht. ezen feladatainak magas színvonalon tudott eleget tenni.

A tulajdonunkban lévő egyéb (jellemzően nem a HNP területén tartott) állatállomány fejlesztése a cél, hogy a rendelkezésre álló férőhelyek kihasználtságát, illetve, hogy hatékonyabban tudjuk kezelni a területeket. Ennek megfelelően a Bihari Sík TK területén egy állattartó telep felújításával alakítottunk ki (Földes, Csapó-tanya) a kezelési célokat szolgáló bivaly állomány részére telephelyet, továbbá 2007 évben a Hajdúsági TK területén (Konyári-Fehér tó) kisebb (50 egyed) szürke marha gulya számára téli szállás kialakítását tervezzük.

Saját állatállomány (2007)

Faj	Fajta/korcsoport	Egyedszám	2006 évi állomány-növekedés (egyed)
Szarvasmarha	Magyarszürke	69	52
	Heck marha *	92	92
	Összesen:	161	144
Bivaly		84	25
Juh	Anyajuh	330	-53
	Tenyészkos	23	6
	Növendék	125	56
	Összesen:	478	9
Ló	Póni ló	4	1
	Nóniusz	0	-11
	Magyar sport ló	58	-23
	Przewalski ló	86	11
	Összesen:	62	-33
Sertés	Mangalica	3	0
Egyéb	Komondor	1	1

A fekete és fehér rackaállomány mind a génmegőrzési, mind a természetvédelmi kezelési céljainkat szolgálja. Cél a ritkább fekete állomány fejlesztése.

* A KHT-től 2006-ban átvettük a Pentezugban tartott állatokat.

2.2.1.4. Pusztai állattartó telepek, építmények

A saját vagyongazdálkodásban lévő állattartó létesítmények, régi pásztorépítmények működtetése okozza talán a legtöbb problémát. Miután ezek általában régi Tsz vagyongazdálkodás keretében kerültek Igazgatóságunkhoz, állapotuk már a vásárlás időpontjában is sok kívánnivalót hagyott maga után. Egyrészt általános állaguk erősen leromlott volt, másrészt az érvényben lévő, és az állattartást meghatározó jogszabályi előírásoknak több ponton sem felelnek meg. Felújításuk, korszerűsítésük alapvető, ám mindeközben megoldhatatlannak tűnő terhet ró Igazgatóságunkra.

2.2.1.5. Vadgazdálkodás

A HNPI vadgazdálkodási tevékenységét, az 1996. évi LV. tv, a hivatkozott törvény szerint elkészült vadgazdálkodási üzemterv, illetve a Természetvédelmi Hivatal által kiadott TvH-582/1999. számú „Szakmai irányelvek a nemzeti park igazgatóságok vadászatra jogosultsága alá tartozó vadászterületeken folytatott vadállomány-kezelés gyakorlatához” c. szabályozás határozza meg.

A Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság a 2007. március 1-el kezdődő tíz éves üzemtervi ciklusban két vadászterületen (Hortobágy, Egyek-Pusztakócs) vadászatra jogosult, mely vadászterületek csaknem teljes egészükben védett természeti területeket tartalmaznak. Mindkét vadászterületen 90-95 %-ban a vagyongazdálkodási jog az Igazgatóságnál van, azok státusza természetvédelmi célú különleges rendeltetés.

Vadászterületeinken a Vtv. által kötelezően előírt hivatásos vadászok alkalmazása úgy teljesül, hogy 3 fő főfoglalkozású hivatásos vadász, és kapcsolt munkakörű hivatásos vadászok kerültek regisztrálásra a vadászterületen.

A kapcsolt munkakörű hivatásos vadászok alapszolgálatukat tekintve természetvédelmi őrök, ökológiai felügyelők, vagyongazdálkodási előadók.

Igazgatóságunk évről évre pályázatot nyújt be a vadgazdálkodási alapból elnyerhető, vissza nem térítendő élőhelyfejlesztési, és fajvédelmi pályázatokra.

Az élőhelyfejlesztési projektek úgy kerülnek kijelölésre, hogy a vadászható vadfajok mellett, más védett és fokozottan védett fajok is részesülnek kedvező élőhelyi hatásokból (daru, vadlúdfélék, tűzok, vetési varjú). Az Egyek-Pusztakócsi vadászterületünkön 2006-ban bekapcsolódtunk az Országos Fogolyvédelmi Programba.

A tervezés alá eső vadfajok tekintetében a természetvédelmi szempontból közömbös, vagy kívánatos vadfajok esetében erősen extenzív a hasznosítás mértéke.

Azon vadfajok esetében, amelyek természetvédelmi szempontból problémát okoznak, a jogszabály által biztosított keretek között minden eszközt alkalmazunk az állomány-szabályozás érdekében (vaddisznó esetében, a lőfegyveres vadászat mellett a csapdás élve befogás, róka esetében a kotorékok felszámolása, dolmányos varjú esetében a szelektív méreggel történő gyérítés).

Vadászterületek

Sorszám	Vadászterület megnevezése (ahol az igazgatóság a vadászatra jogosult)	Kiterjedése (ha)
1.	09-901710-430 Hortobágyi vadászterület	54.057
2.	16-755710-430 Egyek-Pusztakócsi vadászterület	14.206
Összesen:		68.263

2.2.1.6. Halászat

2003-tól a HNPI gyakorolja a halászati jogot a Hortobágy folyó 76 km-es szakaszán. 2005-ben közel 2.000 kg halat, kizárólag őshonos halfajt telepítettünk. A víztér halászati hasznosításában közreműködik 2 horgászegyesület és 6 fő kisszerszamos halász, akikkel szerződést kötöttünk. A befolyó bérleti díjat (1.000 eFt) - a pályázati támogatással együtt -, a halasításra forgatjuk vissza.

A Miskafoki-holtág (más elnevezés szerint: Tiszacsegei Nagyerdei Holt-Tisza, 20 hektár) a Hortobágyi Nemzeti Park területén fekszik, a halászati jogot (mint az állam önálló halászati jogának gyakorlója) 1995 óta a HNPI gyakorolja. Hasznosítását az elkövetkező években: 2 fő kisszerszamos halász megbízásával, ill. 250 db területi engedély kiadásával képzeljük el, az ebből befolyó, mintegy 1.500 eFt bevételt, a holtág őshonos halfajokkal történő halasítására fordítjuk. Egyéb halászati-halgazdálkodási beavatkozást nem tervezünk.

Az Öregtavak mintegy 1.800 hektáros területén, ahol az Igazgatóság a vagyongekezelő 2005-ben már nem az Igazgatóság gazdálkodott, hanem a Hortobágyi Halgazdaság ZRt. bérli azokat. 2006-ban a Kondás és a VII-es lehalászása után befejeződött a tőegység átadása.

Ezekon kívül Igazgatóságunkhoz tartozik az úgynevezett Kónyai-halastavak halászati joga is, amely tőegységet hagyományos értelemben vett halastóként nem használjuk. Időszakosan vizes élőhelyként működteti Igazgatóságunk elsősorban a védett madárfajok élőhelyi és táplálkozási feltételeinek javítására.

2.2.2. Haszonbérbe adás

A vagyongekezelésünkben lévő területek 82 %-át haszonbérleti szerződés útján hasznosítjuk, amely hasznosítási arányt tovább növelni nem kívánjuk.

2006-ban mintegy 50 jogi és közel 600 természetes személlyel, több mint 1.000 haszonbérleti szerződés volt érvényben. A haszonbérleti szerződések számának csökkentése a cél, a kisebb gazdálkodók integrálásával. A többéves szerződések célja az, hogy a gazdálkodók számára a fenntartható, kiszámítható gazdálkodás, illetve az FVM által kiírt pályázatok feltételeit megteremtjük. A bérleti szerződések ellenőrzésével, felülvizsgálatával növelni kell a természetvédelmi kezelés, elsősorban a legeltetés színvonalát.

Az Igazgatóság mintegy 7.500 hektár szántót, 63.000 hektár gyept (legelő és kaszáló), 1.500 hektár halastavat, 1.000 hektár nádist és közel 5.300 hektár kivett területet ad bérbe. 2006-ban a korábbi alacsony bérleti díjakat rendeztük, így azok megemelésével közelebb kerültek az agrárpiaci viszonyokhoz. A gazdálkodást érintő természetvédelmi korlátozások hosszabb távon is indokolják a bérleti díjak piaci viszonyok alatt tartását. A haszonbérleti szerződések előkészítése a vonatkozó jogszabályok (Ptk, Földtörvény szerinti kifüggesztés) szerint történik. Őshonos állatok legeltetésekor a bérleti díjból engedményeket adunk. 2007-től emelni kívánjuk a kaszáló bérleti díját 6.000 Ft/ha-ra, a legelő bérleti díját 4.000 Ft/ha-ra, a nádas művelési ágú területek bérleti díját pedig 16.000 Ft/ha-ra. Bérleti díjaink, a szerződések szerint, infláció követőek őshonos állatok legeltetésekor, a bérleti díjból továbbra is adunk engedményt.

2.2.3. Működés eszközzrendszere

Közgazdasági szempontból az Igazgatóság maradvány érdekelttségű költségvetési szervként működik, ennek megfelelően elemi költségvetése **két részből**, a költségvetési támogatásból, és a saját bevételből áll össze. Az Igazgatóság vállalkozási tevékenységet nem folytathat, saját bevételei elsősorban a vagyonkezelésében levő **földterületek bérbeadásából** illetve a saját használatban megvalósított területkezeléshez kapcsolódó agrártámogatásokból származnak. Az elsősorban mezőgazdasági tevékenység végzésére bérbe adott területeken szigorú korlátozó előírások vannak érvényben, melyek feloldása a természetvédelmi értékek károsodásához vezetne. Ebből következően a saját bevételeket nem lehet oly módon növelni, hogy a védett természeti területeket az agrárpiaci feltételeknek megfelelően hasznosítjuk, ily módon növelve a saját bevételek részesedését az elemi költségvetésben. A megnövelt bevételek a következő év költségvetésében bázisképzővé válnának, így akár már rövidtávon is az Igazgatóság működése bevétel-orientálttá, és a mindenkori agrárpiaci környezettől függővé válna, ami a **természetvédelmi érdekek sérüléséhez** és a szervezet **működőképességének ellehetetlenüléséhez** vezethetne. Mindezek miatt a gazdálkodást egyértelműen a természetvédelmi érdekeknek, a **biológiai sokféleség védelmének kell alárendelni**.

A fejlesztésekkel **összhangba kell hozni** létszámunkat, bér- és működési költségeinket. Sajnos, ez a közvetlen összehangolás az utóbbi évek folyamán elmaradt. A **beruházások és felújítások** elemi költségvetésünk kb. 5%-át alkotják. A beruházásokhoz, felújításokhoz szükséges hiányzó összegeket **pályázatok** révén próbáljuk megszerezni.

A **pályázati nyilvántartás és koordináció** az alapfeladatok ellátásán túl biztosítja az összegek pályázatnak megfelelő felhasználását, elszámolását. A pályázati tevékenység tervezésekor szem előtt kell tartani az **önrész előteremtésével** kapcsolatos bizonytalanságokat.

Támogatásba vonható földterületek (2007)

Támogatási forma		Mértéke
SAPS		3452,34 ha
Agrár- Környezetgazdálkodás	Alapszintű szántóföldi célprogram	178,47 ha
	ÉTT lucernaterm. túzok élőhely fejlesztési előírásokkal	45,98 ha
	Füves élőhelyek kezelése	361,59 ha
	Extenzív halastavak fenntartása	131,36 ha
	Őshonos állatok tartása- juh	185 db
Kedvezőtlen adottságú területek támogatása	KAT19 (2007-től nem beadható)	-
	KAT20 (2007-től nem beadható)	-
Kiegészítő nemzeti támogatás	Egyes szántóföldi növények termesztése	131,72 ha
	Anyatehéntartás támogatása	41 db
	Anyajuhtartás támogatása	392 db

Épületek

Az épület típusa	Száma (db)
Iroda	2
Szolgálati lakás	9
Állattartó épület	50
Egyéb állattartó építmény	29
Tanya, lakóépület	8
Pásztorszállás	22
Tájház, múzeum	11
Egyéb épület	19

Eszközök

Sorszám	A tárgyi eszköz megnevezése	Mennyiség (db)
1.	állatrakodó	1
2.	földgylugép	2
3.	gumisszekér	1
4.	villanypásztor	4
5	állatmérleg	1
6	fűnyíró	3
7	áramfejlesztő	2
8	szivattyú	2
9	traktor Renault Ceres	2
10	tárcsa	3
11	rendsodró	2
12	eke	2
13	fűkasza	3
14	szárzúzó	2
15	kombinátor	2
16	gyűrűshenger	1
17	homlokrakodó	2
18	trágyarakodó villa	1
19	traktor pótkocsi	2
20	rendsodró RSV-701	1
21	fésűs borona FB-60	1
22	Traktor JD 6068	1
23	hengeres bálázó	1
24	venyige zúzó	1
25	váltvaforgató eke	1
26	önjáró fűnyíró traktor	1
27	Stihl motorfűrész	3

A legérzékenyebb védett természeti értékek kezelését az Igazgatóságnak kell megoldania. Ehhez az állatállomány, a személyi állomány, ill. a mezőgazdasági géppark ésszerű fejlesztése szükséges a tervezési időszakban. A két vadászterület bővítése miatt szükséges három fővel hivatásos vadász szakszemélyzet bővítése, továbbá az állattenyésztés volumenének tervezett növelése egy fő agrármérnök fölvételét indokolja.

3. JÖVŐKÉP

A koncepcióban bemutatott erőforrás és eszközrendszer működtetésével reményeink szerint a hosszú távon fenntartható, a természetvédelem érdekeit szolgáló természetgazdálkodás alapjai lerakhatóak a HNP Ig. működési területén. A gazdálkodási rendszerben az egyik legnagyobb bizonytalansági tényezőt az Igazgatóság saját használatában lévő területek természetvédelmi kezelésének finanszírozása jelenti, hiszen itt a források jelentős része az agrártámogatási rendszerből származik (pl. KAT területek kiesése). A jövő kérdése továbbá, hogy a nemzeti park igazgatóságok milyen esélyekkel indulhatnak a 2009-től várható „farm-típusú” uniós mezőgazdasági forrásokért.